

DESA DİRENİŞİ EMEK MÜCADELESİNE NE KATTI?

Gülnur ELÇİK*

Desa fabrikalarındaki işçi sömürüsü, esasen, fabrika üretiminin içerdiği sömürü düzeninin karakteristik yapısından büyük bir farklılık taşımıyor. En başta işin parçalanması ile başlayan, taşeronlaşan üretim sürecinin, diğer koldan fabrikaların iş gücünün daha ucuz olduğu bölgelere taşınması örneğinde görüldüğü şekliyle "serbestleşmesi", çevre yerleşimlere insan gücünü bu fabrikalar için ucuz iş gücü deposu haline getirdi. Dolayısıyla Desa fabrikalarında da, bu yerleşimlere demirlemiş pek çok fabrikada görüldüğü gibi; iş saatinin belli olmadığı, çoğu kez iş yüklemelerinden dolayı yemeklerin geç yenildiği veya hiç yenilemediği, içme sularının tuvaletlerden sağlandığı, iş tehlikelerine karşı önlem alınmadığı¹ ve denetmenler ya da uluslararası iş ortakları geldiği vakit, bütün bu aksaklıkların, onlar gidesiye kadar alelacele toparlandığı bir çalışma "düzeni" sözkonusu.

Bunun dışında; gerek Desa'daki kadın işçilerin evde ve işteki çift mesaisi sonucunda yaşadıkları zorluklar, gerekse çalışma koşullarının kadınlar açısından taşıdığı ilave güçlükler, Desa'lı kadın işçileri Desa'ya karşı mücadelenin ısrarlı direnişçileri haline getirdi. Sıkıkla tuvalete gitme ihtiyacı içersindeki hamile kadınların tuvalete gitmesini önlemek için tuvaletlerin kilitli tutulması,² hamile kadınların dahi gece geç saatlere kadar çalıştırılması, ağır iş yaptırılmayacakları hamile kadınların ise işten çıkarılması,³ kadınların bütün bölümlerde çalışarak erkeklerle ay-

* Sosyalist Feminist Kolektifi

1 Desa'da bali ile çalışılıyordu. Hatta işçilerden Dilek Akyüz öğleden sonraları başları dönmeye başladığında, fabrika yöneticilerinin insanlara "kapı orada" dediklerini anlatıyor. "Desa direnişçisi kadınlar anlatıyor", [HYPERLINK "http://desa.direnislerdekadınlar.com/anaYazi.aspx"](http://desa.direnislerdekadınlar.com/anaYazi.aspx)<http://desa.direnislerdekadınlar.com/anaYazi.aspx>.

2 "...Şartlarımız gerçekten de çok ağırdı. Örneğin tuvaletleri kilitliyorlardı bir dönem. Sabah saat onda kapılar kapalı oluyor, tuvaletini saat 12'deki öğle yemeğine kadar tutmak zorunda kalıyordunuz. Hamile kadınlar tuvalete çok gittikleri için onları tuvalete göndermemek için yapmışlar..." Canan Çelik'in sözlerinin devamı için bkz, Age.

3 Oysa mevcut İş Kanunu m.74'te bu konuda hamilelere çalışma halinde çeşitli haklar hükmediliyor: " Kadın işçilerin doğumdan önce sekiz ve doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere

nı işi yapmasına karşın, ustabaşları ve yöneticilerin erkek olması [hatta kadınların “yeni girmiş olan bir erkek işçiye işi öğretse bile, o işçiden daha az maaş al(ması)”],⁴ özetle; çalışan kadının kazancının “aile bütçesine katkı” olarak tali bir değer üzerinden konumlandırılmasının spesifik bir örneği olarak, kadınların pek çoğunun düşük ücrete razı olarak “asgari ücret bana yeter” şeklinde sundukları talepleri, bütün bu ağır işlere karşın kadın işçileri tercih edilen konuma getiriyordu. Dahası, temizlik işleri kadın işçilerin üzerine bırakılıyor; kadın işçilerin pazar günü de çalıştırılması sözkonusu olduğunda kendilerinden değil, kocalarından izin alınıyor;⁵ başı örtülü kadınlarla “köylü kezban”, açıkla “aranıyor” şeklinde dalga geçilerek⁶ baskı uygulanıyor; kadınlar, ustabaşlarının çeşitli şekillerde tacizlerine maruz kalıyordu.⁷ Nitekim bu zorlamalara karşı “örgütlenmenin başını çeken kadınlar olduğu için, işten ilk atılanlar da kadınlar oldu.”⁸ Bu nedendir ki, İstanbul ve İzmir’de kadınlar “kadınların grev ve direnişlerde aktif olmalarının evlerde, sokaklarda, işyerlerinde erkek egemenliğinin aşındırılması için önemli ve gerekli olduğunu, bunun kadınların dayanışmasını güçlendirdiğini biliyoruz” di-

---

toplam onaltı haftalık süre için çalıştırılmamaları esastır. Çoğul gebelik halinde doğumdan önce çalıştırılmayacak sekiz haftalık süreye iki hafta süre eklenir. Ancak, sağlık durumu uygun olduğu takdirde, doktorun onayı ile kadın işçi isterse doğumdan önceki üç haftaya kadar işyerinde çalışabilir. Bu durumda, kadın işçinin çalıştığı süreler doğum sonrası sürelerle eklenir.

Yukarıda öngörülen süreler işçinin sağlık durumuna ve işin özelliğine göre doğumdan önce ve sonra gerekirse artırılabilir. Bu süreler hekim raporu ile belirtilir.

Hamilelik süresince kadın işçiye periyodik kontroller için ücretli izin verilir.

Hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, hamile kadın işçi sağlığına uygun daha hafif işlerde çalıştırılır. Bu halde işçinin ücretinde bir indirim yapılmaz.

İsteği halinde kadın işçiye, onaltı haftalık sürenin tamamlanmasından veya çoğul gebelik halinde onsekiz haftalık süreden sonra altı aya kadar ücretsiz izin verilir. Bu süre, yıllık ücretli izin hakkının hesabında dikkate alınmaz.

Kadın işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam birbuçuk saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaç bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler. Bu süre günlük çalışma süresinden sayılır.”

4 İşçi Emine Arslan’ın bu konuda verdiği örnekleri okumak için bkz Age.

5 Emine Arslan “Pazar günleri bile bana sormadan eşime telefon edip çalışmam için izin alıyorlardı” diyor. HYPERLINK "http://desa.direnislerdekadınlar.com/yazidan_oku.aspx?Yazild=11" http://desa.direnislerdekadınlar.com/yazidan_oku.aspx?Yazild=11.

6 Atike Akçay’ın sözlerinin devamı için bkz HYPERLINK "<http://desa.direnislerdekadınlar.com/anaYazi.aspx>"<http://desa.direnislerdekadınlar.com/anaYazi.aspx>.

7 “Benim eşim hastanede yatıyordu, ben ustabaşından izin istemeye gidiyorum, ‘İstanbul’da tedavi görüyor’ diyorum, adam bana ‘eşinin boşluğunu biz giderelim’ diyor. Bu düpedüz taciz.” Age.

8 Görüşme yapılan kadın işçilerden Gülhan Akyüz anlatıyor. Age.

yerek Desa direnişiyile dayanışma platformları oluşturdu ve bu mücadeleye destek verdi. Her cumartesi Taksim Desa mağazası önünde yaptıkları eylemlerle Desa'nın en geniş müşteri kitlesini oluşturan kadınları, bir çift ayakkabının bir işçinin ücretine eşit olduğu Desa ürünlerini boykot etmeye çağırıldılar; Desa patronunun sendika düşmanlığını duyurarak, sendikal mücadelede seslerini yükseltmeye çalışan kadınlara omuz verdiler.

Dediğim gibi, her ne kadar Desa fabrikası çalışma düzeni açısından işçi sömürsünün özgül değil, spesifik bir örneği olarak kabul edilebilecekse de; Desa'da direnişi özel kılan, Türk-İş'e bağlı Deri-İş Sendikası'nın Düzce ve Sefaköy'de iki fabrikası, Çorlu'da bir tabakhanesi bulunan, sektöründe 36 yıldır faaliyet gösteren Desa'da örgütlenmesiyle başlaması ile ivme bulan süreçtir. Çeşitli kereler, 36 yıllık şirketlerinde herhangi bir sendikanın hiçbir zaman örgütlenemediğini övünçle anlatan DESA Yönetim Kurulu Başkanı Merih Çelef'in bu konudaki çabası, Desa işçilerinden biri olan Emel'in sözleri ile daha iyi anlaşılıyor: "Burak Çelef... bizi toplayıp 'Gözlerinizde endişe görüyorum. Bir rahatsızlığınız varsa bunu bizimle görüşeceksiniz. Buraya sendika virüsünün girmesine izin veremeyeceğiz. Hem sendika dediğiniz maaşınızın yarısına ortak olur' dedi."⁹

Desa'da çalışan Deri-İş sendikasına üye işçiler Düzce'de 29 Nisan 2008, Sefaköy'de 3 Temmuz 2008 tarihinden itibaren sürdürdükleri direnişlerine Haziran 2009'da son verdiler. İşe iade davasını kazanan işçilerden üçü işe geri alınırken, Desa patronu davası sonuçlanan 7 işçiyi işe geri almamakta ısrar etti. "İstedğim işçileri seçeyim" pazarlıklarını ise iade edilmeyen işçiler kabul etmedi. 6 işçinin davası ve 2 işçinin ise sendikal tazminat davası ise, bugün itibarıyla devam ediyor.¹⁰

Tazminatsız işten atılan 44 yaşındaki Emine Aslan, her gün 08.30 da fabrika önüne gelerek 'Sendika anayasal haktır' yazılı önlüğü ile toz duman içindeki yolun kenarında direnişe başladı. 22 yıl çalıştığı konfeksiyon işinden sendikaya üye olmasından altı ay sonra ayrılmak zorunda kalan Arslan, çoğu kez yanında çocukları ve eşiyile pek çok direnişçi için umut oluşturmakla kalmadı; mücadelenin ve sokakların erkek egemen görüntüsünü de yırttı. Fabrikanın hemen karşısındaki yolda, kamyonların korna sesleri ve işverenin doğrudan ya da dolaylı tacizleri karşısındaki inatçı duruşu, zaman zaman mahallenin kadınları ile zaman za-

9 "'Sendika Virüsü' Desa'ya da Girecek", Sol Günlük Siyasi Gazete, 16 Mayıs 2008, <http://arsiv.sol.org.tr/index.php?yazino=31127>.

10 Yanısıra; Deri İş sendikası başkanı Servi, işçilerin işe geri alınmaması halinde konuyu AİHM'e götürceklerini belirtiyor. "Desa patronu zor durumda", Evrensel Gazetesi, 19.06.2009.

man da diğer direnişçilerle çoğaltarak devam ettirmesi, direnişin sözlülüğünü de zenginleştirdi. “Ve bir küçük detay: Emine Arslan başörtülü bir kadın. Başörtüsü, direnişinin özündeki değeri etkileyecek bir nitelik değil. Fakat nereden bakarsak bakalım, bu detay, kendisi üzerinden başka şeyleri sorgulatacağı için önemsiz de değil...”¹¹

Emine Arslan’a kaldırımı işgal ettiği için gözaltı ve para cezaları kesildi; beklediği yerde tepesine Mobese kamerası yerleştirilerek korkutulmaya çalışıldı. O ve Desa Düzce fabrikasının önünde direnen işçiler, hayatlarında ilk defa askerle karşı karşıya kaldılar, gözaltına alındılar. Valiliğin, AKP’li Beyköy Belediye Başkanının ve Beyköy imamının vaazlarına aldırmaksızın,¹² “teröristlerin, Kürtlerin peşinden gitmek”le, “Ergenekon faaliyetlerine alet olmak”la¹³ suçlanmalarına karşın sendikal mücadelelerini sürdürmeye devam ettiler.

Kuşkusuz kadın işçiler için direniş çok daha zorlu geçti. “Evdeki görevlerinden feragat etmeksizin” direnişi sürdürmenin getirdiği güçlükler bir yana, gittikçe “görünürleşmenin” yarattığı birtakım sorunlarla da mücadele etmek zorunda kaldılar. Kocasından yediği dayak yüzünden direnişe ara verenler, “eşinden ayrılmak pahasına” ya da babasından, abisinden gizli ve bazen de yedikleri dayağa rağmen direnişine devam etti.

Sendika üyesi işçilerin karşılaştıkları güçlükler, tarihe not düşmek açısından sendikanın hazırladığı ayrıntılı liste ile göz atalım:

- İşçilerin üye olup olmadığını öğrenmek için işyerinde sorgu odaları oluşturuldu.

---

11 Nihal Bengisu Karaca, “Kaldırımda Tek Başına”, Zaman Gazetesi, 12 Kasım 2008. Yazının devamında ise Nihal Bengisu Karaca başlattığı önemli tartışma ile DESA direnişini önemli kılan boyutlardan birini daha gözler önünde seriyor. “Okula giremeyen başörtülü öğrencinin mağduriyeti özeldir/güzeldir de, patron zulmüne karşı susmamayı ve harekete geçmeyi tercih etmiş Emine Arslan’ın mağduriyeti neden bir karşılık bulmaz 'Zulme karşı susan dil-siz şeytandır.' diye buyuran dinin muhiplerinde?”

Benzer bir hassasiyetle Yıldız Ramazanoğlu da Emine Arslan’ı tanıtırken başörtülü olduğunu belirtme ihtiyacını “Başörtülü diye belirtmemin nedeni dindarların belki bu cihetten ilgi alanına girebileceğini ummak” olarak açıklıyor. Yıldız Ramazanoğlu, “Gündemimdeki Kadınlara”, TimeTurk, 27 Ekim 2008.

12 Nuran Gülenç, “Desa Düzce Direnişi 1 Yaşında”, <http://platformhaber.net/?p=2102>.

13 Deri İş Sendikası “Sendikamızı ve Desa Direnişini karalamak amacıyla yayınlanan, Samanyolu TV-Desa tertibi haberde Desa'daki örgütlenme çalışmalarımızın sözde Ergenekon faaliyetleri olduğu iddiasını ortaya atarak kamuoyunu yanıltmaya çalışılan” Samanyolu TV ve Desa işvereni hakkında dava açtığını duyurdu. deriissendikasi.com/default.asp?gorev=alt-link&id=78.

- Üye olduğu tespit edilen işçiler zorla işten istifa etmeye zorlandı.
- İşyerine noter getirilerek işçiler istifaya zorlandı
- Üye işçiler diğer işçilerden ayrılarak tek başına usta eşliğinde çalışmaya zorlandı.

- Diğer işçilere bu işçilerle konuşulmaması için uyarı yapıldı.
- İşveren Düzce'de işçileri toplayarak burası "36 yıllık firma bugüne kadar sendika girmede bundan sonrada girmeyecek" diye açıklama yaptı.

- Direnişe başlayan işçiler defalarca Jandarma tarafından gözaltına alındı
- İşçilere direnişi bırakmaları için uyarılarda bulunuldu. Direnişe devam ederlerse 1-3 yıl hapis ve 5-15 bin TL arasında para cezası ödeyecekleri ve tekrararlarsa bu miktarların artacağı söylendi.

- Savcılık kararı ile işçiler 2 gün organize sanayi bölgesine sokulmadılar. Organize sanayiye girmek isteyen işçiler ve sendika temsilcileri gözaltına alındı.

- Valilik makamınca işçiler aranarak sendikaya haber vermeyin uyarısı yapıldıktan sonra görüşmeye çağırıldı.

- Beyköy Belediyesi aracılığı ile işçilere direnişi bırakma karşılığında sanayiye işe yerleştirme teklifi yapıldı.

- Beyköy imamı direnişin başladığı günlerde Cuma hutbesinde işçilere dışarıdan gelen birtakım insanların tahriklerine kapılmayın işyerlerinizdeki huzuru bozmayın. İşverenler size ekmek ve iş veriyorlar türünden açıklamalar yaptı.

- Direnişçi işçilerin isimleri diğer fabrikalar gönderildi.
- Sendika yöneticileri ve çalışanları "3-5 çapulcu birkaç gün beklerler sonra giderler" diye açıklamalar yapıldı.

- Sendika yöneticilerinin doğulu kimlikleri nedeni ile bölücü iftirası yapıldı.
- Direnişçi işçilere ve sendika uzmanına taciz içerikli telefon ve mesajlar gönderildi.

- Düzce'de fabrikanın önünde bekleyen işçilerin durdukları alan fabrikaların su fiskiyeleri açılarak ıslatıldı.

- İşçilerin bekledikleri bölgelerine hayvan pislikleri bırakıldı.
- Hem Düzce'ye hem de Sefaköy'e direnişlerin başlamasıyla birlikte Mobese kameraları yerleştirildi.

- Desa Direnişçisi Emine Arslan hatalı iş verdiği ve ustalarına karşı geldiği iddiası ile işten atıldı.

Emine Arslan içerideki haklarını istemek için Sefaköy'deki işyerine gittiğinde İnsan Kaynakaları Müdürü Hamdi Paramyok'un "Desa'nın tazminat verdiği gö-

rülmüş mü?" cevabıyla karşılaştı.

- Düzce ve Sefaköy'de işten atılan işçiler sendikadan istifa etmeyi kabul etmeyince çalıştıkları ayın ücreti ve mesai ücretleri ödenmeden işten atıldı.

- Düzce'de üye işçilerin aileleri ile ilişkiye geçilerek istifa etmeleri yönünde baskı yapıldı.

- Emine Arslan'ın beklediği bölgeye çöp döküldü.

- Emine Arslan'ın direniş alanına araç girmesin diye demir kazıklar çakıldı.

- Emine Arslan'ın direnişinin 2. günündeyken kendisine çalışmış olduğu yıllara yönelik "8 bin YTL ve artı sen söyle" denilerek para teklifinde bulunuldu.

- Emine Arslan ve sendikanın 3 temsilcisi gözaltına alınarak 62 TL "kaldırım işgali" cezası kesildi.

- Dava sürecinde sendikanın mahkemeye sunduğu üye kayıt fişleri alınarak, üye işçilere sendikanın para karşılığında belgeleri işverene sattığı söylendi.

- Desa sendikamızın faaliyetlerini ve yürütülen kampanyaların durdurulması için ihtiyati tedbir kararı aldırarak için mahkemeye başvurdu.

- Desa işvereni Çalışma Bakanlığı'nın Deri işkolunda faaliyet gösterdiği yönündeki tespitine büro işkolunda faaliyet gösterdiği gerekçesi ile itiraz ederek dava açtı.

- Emine Arslan'a mahkemesinden bir gün önce mahkeme sunulmak üzere "sendika beni kullandı, Desa işvereni sendika karşıtı değildir" diye imzalı bir metin vermesi koşulu ile 30 bin TL para ve oturduğu yerden bir yere göç ettirme teklifinde bulunuldu.

- Bu teklif ret edilince Emine Arslan tehdit edilerek, "çocuk çocuğun var sen bizi yakarsan bizde seni yakarız" denildi.

- Ertesi gün motosikleti şahıslar tarafından kız çocuğunu kaçırma girişiminde bulunuldu.

- Samanyolu TV ana haberde Desa işvereni, işyerindeki sendikal faaliyetleri ve işçilerin direnişinin sözde Ergenekon faaliyetleri olduğu iddiasında bulundu.

- Bu haberden sonra sendikamızın web sitesi çökertildi. Sendikamıza girilerek sendikamızın ana bilgisayarının kasası çalındı.

- İşyerinde sendika üyesi olarak çalışan işçilerin üyelikten istifa etmesi için baskı uygulanmakta, işçiler tek tek işyerinin araçları ile notere götürülmektedir.¹⁴

14 "Desa Örgütlenme Süreci Boyunca Sendikamızın ve Üyelerimizin Karşı Karşıya Kaldığı Saldırıları", HYPERLINK "<http://deriissendikasi.com/default.asp?gorev=altlink&id=78>"<http://deriissendikasi.com/default.asp?gorev=altlink&id=78>.

Bunlara karşın Desa'lı işçilerin direnişi ulusal ve ulusal emek hareketinin dayanışmasıyla hukuksal bazı kazanımlarla sonuçlandı. Desa'dan sendikaya üye oldukları gerekçesiyle işten atılan işçilerin işten atılma nedeninin "sendikal neden" olduğuna hükmedildi. İşe iade kararlarının ardından Desa Deri'ye sipariş veren birçok firma, işçilerin mağduriyeti giderilene kadar siparişlerini iptal etti. Nitekim Deri Yönetim Kurulu Başkanı Melih Çelet henüz geçen sene Desa'da gerçekleştirilmeye çalıştıkları 'vizyon değişikliği' için "Kesenin ağzını açtık. Alt alta koyup hesaplamadım ama 3 milyon doların üzerinde bir para harcadım"¹⁵ şeklindeki açıklamalarıyla ulusal basında tanıtım turuna çıkmışken, sonraki demeçlerinde "Konfederasyonun DESA'nın yabancı müşterilerini büyük bir baskı altına almaya çalıştığını" belirterek, "uluslararası baskıyla karşı karşıya kal(malarından)", Deri İş'in konuyu "işçi kıyımı yapılıyor" diye ITGLWF'in gündemine getirmesinden yakınıyordu.¹⁶

Peki, direniş, hak kazanımlarının dışında işçilere ne verdi?

Deri-İş Sendikasında "örgütlenme uzmanı" olarak görev yapan ve mücadelenin birebir içinde yer alan Nuran Gülenç kadın ve erkek işçilerin, kendisine, direnişten önce aynı fabrikada çalışmalarına rağmen birbirleriyle konuşmadıklarını, selamlaşmadıklarını ama şimdi birlikte direndiklerini ve böylece bir tabuyu daha kırdıklarını belirttiklerini söylüyordu.¹⁷

Dahası; 'Biz ne söyleyeceğimizi bilmiyoruz, konuşamayız' diyen kadınlar, direnişin ardından, mitinglerde, basın açıklamalarında söz sahibi olmaya başladı; kendileri ve diğer işçiler için umut ve güven depoladılar. Deneyimlerini emek hareketi ve feminist hareketle paylaşma imkanı bularak hareketleri zenginleştirdiler. Sendikalar ise hak mücadelesine doğrudan katılımları ile, sendikaların "aidat hırsızları" imajını yıkmaya yüz tuttular.

Sonuç olarak; yakın zamandaki Bosal-Mimaysan, Türkiye Kömür İşletmeleri-Yeniköy Linyitleri İşletmeleri (TKİ-YLI), Mİ-Teks, Mersin Limanı, Çapa Kızılay, TOR-GEM Tersanesi, YÖRSAN, NOVAMED, DESA, ÇAĞ ve KENT AŞ, ATV, MEHA... işçilerinin patrona karşı sendikaların da desteğiyle yürüttükleri dayanışma, Türkiye'de işçi sınıfının onur mücadelesi açısından da büyük önem taşıyor.

---

15 Çelet, Zara'yı Zara Yapan Tasarımcıyı Kaptı, Desa'yı Moda Markası Yaptı", Radikal Gazetesi, 04.04.2008.

16 Aktaran Ahmet İnel, "Sınıfı Toplum Manzaraları", Radikal İki,

17 Nuran Gülenç, age.